

JOOP

Vier dragers tilden Maria Koutstaels eenvoudige houten kist via de achteruitgang het Elisabeth-ziekenhuis uit. Haar lijf was zo op dat één drager had volstaan. Op de mistige walkant van de Middelstegracht schoven ze haar overschot in een gereedstaande koets; zilverkleurige lantarens brandden op de vier hoeken van de dofzwarte opbouw. Voor de koets was een nachtzwarte merrie gespannen; de zwarte pluim op haar hoofdstel plaatste een accent grave op haar sombere vracht. Maria's kist verzoop achter de zware gordijnen van het laadruim in een bloemenzee. Waterdamp vormde een laagje parelmoer op het zwart satijn.

De koetsier tikte zijn hoge zijde wat dieper op zijn hoofd en zette zijn rijtuig met een korte ruk aan de leidsels in beweging. De lijkkoets werd gevolgd door een open landauer, waarin Maria's naaste verwanten hadden plaatsgenomen: Echtgenoot en weduwnaar Joop en zijn moeder, de moeder van Maria en Maria's zuster met haar man, Joops zwager en tevens kapper. De drie vrouwen waren zwart gesluierd, de beide heren hoog gehoed. Stapvoets volgde het bedrukte gezelschap de kleppende hoefslagen van hun voorganger.

Het meeste volk dat de stoet op weg naar de begraafplaats passeerde, ontblootte het hoofd, een straatveger veegde onverdroten voort. Het defilé nam de brug over de Herengracht, sneed rechts houdend de Haven aan en koerste linea recta af op begraafplaats de Zijlpoort. Vlak voor het poortgebouw maakte de koetsier een scherpe bocht naar links. Een zwart smeedijzeren hek dat het voorterrein van de begraafplaats met zijn spijlwerk arceerde, rees op uit het grind. Boven op de gietijzeren posten waren vier opvallende ornamenten geplaatst: twee hoogglans wit gelakte doodshoofden en twee gevleugelde zandlopers. Langs de daarachter gelegen oprijlaan hadden medelevenenden en smartbetuigers een inktzwart erelint gevormd. De lijkwagen bonkte het terrein van het voormalige militaire bolwerk op, dat als een pijlpunt in het water van de Herensingel stak. Maria's weduwnaar Joop monsterde de mensenhaag met de blik van een generaal die zijn troepen inspecteert na de capitulatie. Het rijtuig stopte voor een smaller tweede hek in een bakstenen muur, waarop mos en klimop houvast vonden. Vier potige parochieleden traden uit het gelid naar voren en lichtten de vederlichte kist zijwaarts uit de koets. Over een pad van knarsende kiezels wiegden ze Maria's gekiste gebeente in telgang naar de rouwkapel. Een overijverige misdienaar luidde in het spitse torentje de doodsklok alsof zijn leven ervan afhing.

Niet alle belangstellenden hadden een zitplaats in de kapel kunnen bemachtigen. Laatkomers stonden buiten in een rij tot aan de spitsboog van het portaal. Joop herkende steeggenoten, klanten, collega-kappers en Senaatsleden van het Leidsche Studenten Corps. Zelfs het nuchtere Universiteitsbestuur dat doorgaans

weinig op had met paaps decorum, had een vertegenwoordiging afgevaardigd. Allen stonden met het hoofd gebogen en de hoed of pet in de hand. Geen van hen durfde Joop recht in de ogen te zien. Ongewild drong zich het beeld aan hem op van de jaarlijkse wachtrij van nuldejaars studenten voor zijn kapsalon. Joop huiverde.

Hij stapte de helderwitte kapelzaal binnen. Een enkeling wendde het hoofd om te zien hoe de kersverse weduwnaar achter zijn voortdeinende verlies aan slofte. De meerderheid was eerbiedig verstard in hun op het altaar gerichte blik. Joop probeerde zich de titels te herinneren van de kruiswegstaatsies waar hij langs schreed. Die van het vierde schilderij aan zijn linkerhand schoot hem te binnen: Jezus ontmoet Maria. De titel greep hem vandaag bijzonder aan. Hij hield zijn pas in, maar met een niet mis te verstane por in de rug dreef zijn achteropkomende moeder hem voort. In de voor hen vrijgehouden voorste mannenbank ging Joop naast zijn zwager zitten. De dragers plaatsten de kist op een heuphoge lijkbaar die met een lila doek was bedekt. Vanaf het plafond van de absis fixeerde het in een driehoek gevatte Alziende Oog Maria's bekisting.

Als een paarse vlek dook een priester op uit de schemerige sacristie. Twee minderjarige misdienaars in witte koorhemden volgden hem op de voet en sloten de deur achter zich. Na Maria's kist met een luchtkruis te hebben gezegend, sprak de priester een woord van welkom. De Heilige Mis van Requiem ving hij aan met een daad van verlichting: onwennig stoeiend met zijn ruimvallende opperkleed streek de geestelijke een lucifer af om de Paaskaars aan te steken die op een hoge kandelaar aan het hoofdeind van de kist stond. De misdienaars ontfermden zich over de zes kleinere kaarsen die op lagere voeten aan weerszijden van de baar waren neergezet. Na het Kyrie eleison riep de priester de aanwezigen op tot een gezamenlijk gebed. Het gemeenschappelijke doel was de kwijtschelding van de schuld van de overledene, opdat zij moge schitteren als de laatste bazuin schalt in het uur van haar oordeel. Zijn stem verheffend herinnerde de herder de inzittenden van de kapel en de belangstellenden die buiten voor het portaal in de kilte waren samengedromd eraan dat het lichaam slechts een zucht op de eeuwigheid was, maar dat de namen van de vromen nimmer konden worden uitgewist. Tussen de schriftlezingen door liet de knecht van het Woord bidstiltes vallen. Joop kon er zijn aandacht niet goed bij houden.

De heilige communie riep Joop bij de les. Als wederhelft van de overledene moest hij de in het middenpad reeds gevormde rij communicanten aanvoeren. Joop wankelde bij het opstaan. Afwezig nam hij het brood in ontvangst. De ouwel zoog zich hinderlijk vast aan zijn tong. Hij kwam speeksel tekort om het brood weg te slikken.

De priester beëindigde de uitvaartmis door de kist te besprenkelen met wijwater uit de door de roodharige misdienaar opgehouden geelkoperen emmer. De tengere blonde reikte de priester vervolgens de ketting van het hevig walmende wierookvat aan. Met een hoge pendelbeweging hulde de geestelijke de baar in een blauwgrijze wolk. Het drietal deed een stap opzij voor de dragers die de dampkring in stapten en de kist van de baar de doorgebroken najaarszon in droegen. Voorafgegaan door de priester en zijn twee assistenten trok de stoet over het smalle betegelde pad richting graf. Het blonde dienaartje zoude een koperen pot met gewijde grond en een schepje mee; de roodharige had moeite de topzware kruisstaf overeind te houden, die wel driemaal zijn lengte mat. De langgerekte achterhoede voerde bloemstukken en kransen mee.

Halverwege het pad, bij twee monumentale beuken die de kruising markeerden, boog de kopgroep van de parade links af. Een flauw stijgend dwarspad voerde naar het hoger gelegen knekelveld der tweede klasse. Boven gekomen sloeg de processie opnieuw links af, en bewoog zich op hoger niveau in tegenovergestelde richting van de beneden gestaag oprukkende achterhoede.

De eigenlijke begraafplaats was een open terrein dat door hoge bomen werd omsloten. Aan de rand van het hoger gelegen knekelveld der tweede klasse was Maria's graf gedolven. Op dwarsbalken die over de groeve waren gelegd, zetten de dragers hun vracht af. De priester nam zijn positie aan het hoofdeinde van de kuil in en keek hoe de staart van de stoet zich langzaam bij de romp voegde. Zijn gebedenboek sloeg hij alvast op de gemarkeerde bladzijde open.

Joop had een sobere plechtigheid gewenst. Onder de genodigden hadden zich goddank geen sprekers gemeld. Het zou nu snel voorbij zijn.

De priester verzocht de aanwezigen om een kring rond het graf te vormen. Het menselijke lint rafelde uiteen. Joop en zijn familie werden tot aan de rand van de groeve gedrongen. Joop boog zich voorover om de diepte van het graf te peilen, maar zag geen bodem. Op een teken van de priester haalden de vier dragers touwen onder de kistbodem door, twee doodgravers verwijderden de dwarsbalken waarop de kist stond. Toen de priester het slotgebed aanhief nam het gezelschap onder een inktzwarte golfslag de hoeden af. Met een bovenaardse gelijkmatigheid vierden de dragers de touwen waaraan Maria's gekiste gebeente in de groeve zank. Drie meter onder het maaiveld parkeerden ze haar overschot tot het kriecken van de Jongste Dag.

Terwijl de schep gewijde grond van de priester op het deksel plofte, dreef een hese stem een dolk in Joops rug: 'Dat krijg je nou van die heksenkeuken van jou!' Bliksemsnel draaide hij zich om. De boodschap was te kort geweest om zich er een geluidsbron bij te kunnen voorstellen, de spreker kon een man of een vrouw

zijn geweest. Vol ongeloof tastte Joops blik zijn directe buren af, maar hij kreeg geen oogcontact.